

www.ketab.ir

رحمانی تیرکلانی، حسین

منهج حدیثی شیخ حر (ره) در مسائل الشیعه / حسین رحمانی تیرکلانی. - قم: دار الحدیث، ۱۳۹۰

۲۵۹ ص

ISBN: 978 - 964 - 493 - 567 - 1

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه: ص. ۲۵۲-۲۵۹ - همچنین به صورت زیر نویس.

۱. حر عاملی، محمد بن حسن، ۱۰۳۳-۱۱۰۴ ق. رسائل الشیعه - نقد و تفسیر.

۲. حدیث - روش شناسی الف. عنوان.

۲۹۷/۲۶

م ۹/۳/۱۰۹ BP

۱۳۸۹

فهرست نویسی پیش از انتشار، در کتابخانه تخصصی حدیث / قم.

منہج حدیثی شیخ حر عاملیؒ در وسائل الشیعہ

www.ketab.ir

مؤلف: حسین رحمانی تیرکلانی

منهج حدیثی شیخ حرعاملی (ره) در وسائل الشیعه

حسین رحمانی تیرکلانی

ناشر: سازمان چاپ و نشر دار الحدیث

چاپ: اول / ۱۳۹۰

چاپخانه: دارالحدیث

شمارگان: ۱۰۰۰

قیمت: ۳۵۰۰ تومان

دفتر مرکزی: قم، میدان شهدا، خیابان معلم، پلاک ۱۲۵ تلفن: ۰۲۵۱ ۷۷۴۰۵۲۳ / فاکس: ۰۲۵۱ ۷۷۴۰۵۷۱ / ص.ب. ۴۴۶۸ / ۳۷۱۸۵
نمایشگاه دائمی علوم حدیث (قم، خیابان معلم): ۰۲۵۱ ۷۷۴۰۵۴۵ - فروشگاه شماره «۲» (شهر ری، حرم حضرت عبدالعظیم حسنی علیه السلام)
صحن کاشانی: ۲

۵۵۹۵۲۸۶

فروشگاه شماره «۳» (مشهد مقدس، چهارراه شهدا، ضلع شمالی باغ نادری، مجتمع فرهنگی تجاری گنجینه کتاب، طبقه هم‌کف):
۰۵۱۱ ۲۲۴۰۰۶۲ - ۳

فروشگاه شماره «۴» (مشهد مقدس، میدان تختی، خیابان شهید اسدالله زاده، نرسیده به چهار راه پل خاکی، سمت چپ، ساختمان کوثر،
تلفن: ۲۲۲۱۴۲۴

<http://darolhadith.ir>

darolhadith.20@gmail.com

ISBN: 978 - 964 - 493 - 567 - 1

※ کلیه حقوق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است ※

فهرست

مقدمه: ۱۱

فصل اول / کلیات

- ۱-۱. تاریخچه جامع نگاری ۱۴
- ۱-۱-۱. بررسی وضعیت حدیث در عهد رسول الله ﷺ ۱۴
- الف) ارزش حدیث در منابع دینی ۱۴
- ب) نقل و نگارش حدیث در زمان رسول خدا ﷺ ۱۵
- ج) نقل و نگارش حدیث پس از پیامبر ﷺ ۱۷
- ۱-۲. ادوار حدیث شیعه در زمان حضور ائمه علیهم السلام ۲۱
- الف) نگاهی به دوره دوم، (عصر امام باقر و امام صادق علیهما السلام) ۲۱
- کثرت شاگردان این دو امام: ۲۱
- کثرت احادیث منقول از این دو امام: ۲۱
- تدوین بخش عمده اصول اربعه ۲۲
- ب) نگاهی به دوره سوم (عصر امام کاظم علیه السلام تا آغاز غیبت صغری) ۲۳
- ۱-۳. بررسی ادوار تاریخی حدیث شیعه ۲۴
- ۱-۴. تعریف جوامع حدیثی ۲۶
- ۱-۲. جوامع حدیثی شیعه ۲۹
- ۱-۲-۱. جوامع اولیه ۲۹
- الف) دسته‌بندی جوامع اولیه به لحاظ عنوان ۲۹
- ب) نگاهی به برخی از جوامع اولیه ۳۰
- کتاب النوادر ۳۰
- کتاب المحاسن ۳۳
- ۱-۲-۲. جوامع متقدم و یا ثانویه (تالیف قرن چهارم و پنجم) ۳۶
- الف) کافی، ثقه الاسلام محمد بن یعقوب کلینی (م ۳۲۹) ۳۶
- ویژگی ها و امتیازات کافی ۴۰

- ب) من لایحضره الفقیه، شیخ صدوق محمد بن علی بن بابویه قمی (م ۳۸۱)..... ۴۱
- ج) تهذیب الأحکام فی شرح المقنعه، شیخ الطائفه محمد بن حسن طوسی (م ۴۶۰) .. ۴۵
- ویژگی ها و امتیازات تهذیب الأحکام ۴۹
- د) الاستبصار فیما اختلف من الأخبار، شیخ طوسی (م ۴۶۰)..... ۴۹
- ویژگی ها و امتیازات استبصار ۵۱
- ۱-۲-۳. جوامع متأخر (تالیف قرن یازدهم تا چهاردهم)..... ۵۲
- الف) منتقى الجمال فی الأحادیث الصحاح و الحسان، ۵۲
- ب) الوافی فی جمع الاحادیث الكتب الاربعه القديمه ۵۴
- ویژگی ها و امتیازات وافی ۵۶
- ج) بحار الأنوار الجامعه لدرر أخبار الأئمه الأطهار عليهم السلام، ۵۶
- ویژگی ها و امتیازات بحار الأنوار ۵۹
- د) تفصیل وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه ۶۰
- هـ) مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل ۶۳
- و) جامع احادیث الشیعه، آیه الله بروجردی (م ۱۳۸۰)..... ۶۵
- ویژگی ها و امتیازات جامع احادیث الشیعه ۶۶
- ۱-۲-۴. نمودار ۶۸
- الف) نمودار کتب اربعه حدیثی شیعه ۶۸
- ب) نمودار منابع حدیثی شیعه در دوره تکمیل و تنظیم ۶۸

فصل دوم

- شیخ حر رحمته الله ۷۱
- ۱-۲. بررسی زندگی نامه شیخ حر رحمته الله ۷۲
- ۱-۲-۱. شیخ حر و محیط زندگی او ۷۲
- ۱-۲-۲. جبل عامل خصوصیات و حدود آن ۷۶
- ۱-۲-۳. مهاجرت های آل حر و دلایل آنها ۷۸
- ۱-۲-۴. شجره آل حر ۷۹
- ۲-۲. شخصیت علمی و فرهنگی شیخ حر رحمته الله ۸۰
- ۱-۲-۲. منزلت علمی: ۸۰

۸۲.....	۲-۲-۲. اساتید شیخ.....
۸۶.....	۳-۲-۲. شاگردان شیخ.....
۹۱.....	۴-۲-۲. تالیفات.....
۹۹.....	۵-۲-۲. سفرهای شیخ.....

فصل سوم

۱۰۳.....	آشنایی با وسایل الشیعه.....
۱۰۴.....	۱-۳. معرفی وسایل الشیعه.....
۱۰۴.....	۱-۱-۳. موضوع کتاب.....
۱۰۵.....	۲-۱-۳. انگیزه نگارش.....
۱۰۵.....	۳-۱-۳. شیوه نگارش و ویژگیهای آن.....
۱۰۶.....	- امتیاز کتاب.....
۱۰۷.....	۴-۱-۳. سخنان علما.....
۱۰۸.....	۵-۱-۳. شیوه تبویب.....
۱۰۸.....	۶-۱-۳. ساختار کلی کتاب.....
۱۰۹.....	۷-۱-۳. ترتیب کلی کتب و ابواب.....
۱۱۱.....	۸-۱-۳. شیوه نگارش احادیث درون ابواب.....
۱۱۱.....	الف) نامگذاری باب ها.....
۱۱۳.....	ب) نگارش احادیث.....
۱۱۴.....	ج) ذکر طرق مختلف.....
۱۱۴.....	د) عدم ذکر احادیث اعتقادی و اخلاقی.....
۱۱۵.....	ه) ارجاعات برای پرهیز از تکرار احادیث.....
۱۱۵.....	و) شیوه ارجاعات.....
۱۱۶.....	ز) توضیحات شیخ پیرامون احادیث.....
۱۲۰.....	۹-۱-۳. نسخه‌های خطی کتاب.....
۱۲۱.....	۲-۳. کارهایی که پیرامون وسایل الشیعه صورت گرفته است.....
۱۲۱.....	۱-۲-۳. توسط خود شیخ حر.....
۱۲۲.....	۲-۲-۳. توسط دیگر علماء.....

- ۳-۳. مصادر وسائل الشیعه ۱۲۴
- ۳-۳-۱. منابع اصلی شیخ در وسائل ۱۲۴
- ۳-۳-۲. منابع با واسطه شیخ در وسائل ۱۳۰
- ۳-۳-۳. طرق شیخ حر به کتب مصادر ۱۳۷
- ۳-۳-۴. اثبات صحت احادیث کتب مصادر ۱۳۷
- ۳-۳-۵. نقل از مصادر ۱۳۸

فصل چهارم

- مبانی و روشهای حدیثی شیخ حر(ره) در کتاب وسایل الشیعه ۱۴۱
- ۴-۱. مبانی و روشهای روایی (فقه الحدیث) شیخ حر رحمته الله ۱۴۲
- ۴-۱-۱. معنای واژه‌ها و اصطلاحات بکار رفته در احادیث ۱۴۳
- ۴-۱-۲. توجه به مصادر و منابع مختلف حدیث و بیان اختلافات آنها ۱۴۴
- ۴-۱-۳. شرح و توضیح پیرامون حدیث ۱۴۵
- ۴-۱-۴. توضیح پیرامون احادیث یک باب ۱۴۷
- ۴-۱-۵. حل تعارض ۱۴۸
- الف) اشاره به عدم وجود تعارض ۱۴۹
- ب) عدم وجود تعارض حقیقی ۱۴۹
- ج) راههای حل تعارض حقیقی ۱۵۰
- ۱- حمل بر ترقیه ۱۵۰
- ۳- بیان اختلاف در موضوع ۱۵۲
- ۴- احتمال نسخ ۱۵۳
- ۴-۱-۶. حمل بر معنای غالب ۱۵۴
- ۴-۱-۷. حمل بر اضطرار ۱۵۵
- ۴-۲. مبانی و روشهای درایه‌ای شیخ حر رحمته الله ۱۵۶
- ۴-۲-۱. حدیث صحیح ۱۵۹
- الف) صحت در لغت: ۱۵۹
- ب) حدیث صحیح در اصطلاح محدثان: ۱۵۹
- ج) حدیث صحیح از دیدگاه متقدمان: ۱۶۰

۱۶۱.....	(د) حدیث صحیح از دیدگاه متأخران:
۱۶۲.....	(هـ) دیدگاه شیخ حررالله درباره حدیث صحیح و ملاک صحت
۱۶۲.....	(و) مراد از صحت در نظر شیخ حرر:
۱۶۹.....	(ز) قرائن صحت از دیدگاه شیخ حرر:
۱۷۳.....	۲-۲-۴. حدیث مرسل:
۱۷۵.....	۳-۲-۴. إسناد:
۱۷۶.....	۴-۲-۴. أخبار:
۱۷۷.....	۵-۲-۴. مشیعه:
۱۷۸.....	۶-۲-۴. حدیث معنعن:
۱۷۹.....	۷-۲-۴. القاب و کنیه های ائمه علیهم السلام:
۱۷۹.....	۸-۲-۴. عده من اصحابنا:
۱۸۰.....	۹-۲-۴. غیر واحد:
۱۸۰.....	۳-۴. مبانی و روشهای رجال شیخ حررالله:
۱۸۰.....	۱-۳-۴. دیدگاههای رجال شیخ حررالله:
۱۸۱.....	۱-۳-۴. نیاز یا عدم نیاز به علم رجال:
۱۸۲.....	الف) دلایل عدم نیاز به علم رجال:
۱۸۳.....	ب) رد استدلالات موافقین علم رجال:
۱۸۹.....	الف) اصحاب اجماع:
۱۹۰.....	ب) یاران امام صادق:
۱۹۲.....	ج) مؤلفان اصول روایی:
۱۹۳.....	د) افرادی که ائمه آنها را توثیق کرده:
۱۹۳.....	هـ) همه علما و راویان شیعه از زمان کلینی:
۱۹۵.....	۳-۳-۴. توثیق روایات کتب حدیثی مورد استفاده مؤلف:
۲۰۲.....	د) دفاع از صحت روایات دیگر کتب حدیثی:
۲۰۳.....	۴-۳-۴. فوائد بحث:
۲۰۳.....	الف) تعیین ابویصرها:
۲۰۳.....	ب) تعیین علی بن حکم:
۲۰۴.....	ج) روایات مضمهر:
۲۰۴.....	د) تعیین عده کلینی:
۲۰۴.....	هـ) ذکر طرق صدوق:

- (و) ذکر طرق شیخ طوسی ۲۰۵
- ۴-۴. روشهای شیخ حر رحمته الله در ذکر اسناد ۲۰۵
- ۴-۴. ۱. اختصار اسناد ۲۰۵
- الف) معنعن کردن احادیث ۲۰۶
- ب) تعلیق اوائل سند ۲۰۶
- ج) حذف اسناد ۲۰۷
- د) عطف اسناد به اسانید قبلی ۲۰۹
- (و) استفاده از ضمیر به جای نام راوی ۲۱۴
- ز) اختصار نام راوی ۲۱۵
- ح) حذف الفاظ بیان طرق تحمل حدیث ۲۱۵
- ط) احاله اسناد احادیث فقهیه و تهذیبین به مشیخه در خاتمه ۲۱۷
- ۴-۴-۲. ذکر طرق خودش به منابع کتاب در خاتمه ۲۱۹
- ۴-۴-۳. تقویت سند با ذکر طرق مختلف برای یک روایت ۲۱۹
- ۴-۴-۴. ذکر مرسلات ۲۲۲
- ۴-۴-۵. ذکر توضیحاتی پیرامون اسناد ۲۲۲
- الف) رفع ابهام از سند ۲۲۳
- ب) بیان موضع اختلاف اسناد در منابع مختلف ۲۲۴
- ج) بیان توضیحاتی راجع به راوی برای شناخت بهتر وی یا توثیق و تضعیف راوی ۲۲۶

فصل پنجم

- اشکالات و انتقادات ۲۲۹
- ۵-۱. بررسی اشکالات و انتقادات به کتاب «وسائل الشیعه» ۲۳۰
- ۵-۱-۱. بیان نقدها ۲۳۲
- نتایج ۲۴۹

مقدمه :

بیان شیوه‌ها و سبکهای متون علمی (منهج) در بازیافت محتوا و زودیابی مطالب و بهره‌گیری کامل از آنها، بسیار کارآمد و سودمند است.

برای دستیابی به هدف یاد شده در هر کتابی توجه به سه امر لازم است.

شخصیت علمی و فرهنگی مولف

سبک و ترتیب ابواب و فصول کتاب

شیوه‌ای که مولف پژوهشهایش را بر آن استوار می‌سازد و نتیجه‌ای که بر اساس آن به خواننده عرضه می‌کند.

کتاب «تفصیل وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه» علی‌رغم ویژگیهای خاص، از نظر چگونگی تدوین و بررسی دیدگاههای شیخ حررالله کمتر مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. به گونه‌ای که در این زمینه منابع بسیار اندکی یافت می‌شود. از این رو مجموعه حاضر به منظور نشان دادن منهج شیخ حررالله در این کتاب جمع‌آوری شده است. هر چند هدفهای علمی متقی که مولفین در پی آن هستند، خود موجب روشن شدن شیوه‌ی کار آنها می‌شود و به آنها کیفیت خاص می‌دهد. لذا امید است این رساله بعنوان حلقه‌ای از زنجیره‌ی تلاش‌های انجام شده در شناساندن منابع فقهی و اعتقادی مذهب پرافتخار تشیع مورد قبول درگاه حق تعالی قرارگیرد. این مجموعه در پنج فصل به شرح زیر گردآوری شده است. فصل اول به تاریخچه جامع‌نگاری اختصاص دارد که در دو بخش تنظیم شده است. بخش اول به بررسی وضعیت حدیث از زمان پیامبر تا غیبت صغری پرداخته است که عصر تبویب و شکل‌گیری فقه و حدیث شیعه و عصر

تدوین جوامع اولیه است و بخش دوم به معرفی جوامع حدیثی شیعه و تقسیم بندی آنها پرداخته است. فصل دوم به معرفی شیخ حر و حیات علمی و فرهنگی او اختصاص یافته و در دو بخش تنظیم شده است، بخش اول به بررسی زندگینامه شیخ حر می‌پردازد که شامل اسم، نسب، خاندان، سفر و... است. و بخش دوم به بررسی حیات علمی این بزرگوار می‌پردازد که شامل مشایخ، شاگردان، مولفات و سخنان علمی درباره ایشان است. فصل سوم به آشنایی با وسایل الشیعه اختصاص دارد که در سه بخش تنظیم شده است. بخش اول به معرفی وسایل الشیعه نام، موضوع، ارزش و اعتبار، انگیزه نگارش، شیوه نگارش، مدت نگارش، ویژگیهای کتاب و... پرداخته است. بخش دوم به کارهایی که پیرامون وسایل الشیعه صورت گرفته و بخش سوم به معرفی مصادر وسایل الشیعه اشاره دارد. فصل چهارم به مبانی و روشهای حدیثی شیخ حر در کتاب وسایل الشیعه اختصاص یافته است که اصلی‌ترین بخش این مجموعه نیز به حساب می‌آید. این فصل نیز در چهار بخش تنظیم شده است. بخش اول به مبانی و روشهای روایی (فقه الحدیثی) می‌پردازد. بخش دوم به مبانی و روشهای درایه‌ای، بخش سوم به مبانی و روشهای رجالی و بخش چهارم به روشهای شیخ حر در ذکر اسناد اختصاص یافته است.

در آخرین فصل به بیان و بررسی اشکالات و انتقادات مطرح شده در خصوص کتاب «وسایل الشیعه» پرداخته شده است.